

allen gaarne met eigene handen wilde ombrengen ; gelukkig echter, dat hij een mensch was, wiens daaden en gangen door de Voorzienigheid, zo wel als die van anderen in één oogeblik des tijds, paal en perk gesteld werden : bij deze zijne onverzoeerbare haat, kwam zijne toomloozen eerezucht, om door oorlogsbedrijven een' naam in de wereld te maaken, waar toe zijne geboorte hem het recht benomen had ; wordende de kwaade hebbelijkheden die hem bestuurden, verder aangeblaazen door eene onverzadelijke geldzucht, welke hij met rooven en plonderen trachtte te voldoen ; verre van daar, dat hij de schatten, op de onrechtmatigste wijze verkreegen, ten voordeele van zijn Bisdom aanleide ; integendeel, hij mergelde hetzelve tot het gebeente toe uit, schoon hij veele schatten nutloos verspilde, om tot de waardigheid van Kardinaal verheven te worden. In den loop van dit zijn gehaatte leven, verijdelde de dood alle zijne gesmeede ontwerpen ; hij stierf den zeventienden September des jaars zestien honderd agt-en-zeventig : naauwlijks was de aarde van dit lastig schepzel ontlast, of alles wat in het huis en hof van dien plonderaar was, werd geplonderd, tot zelfs de kamer waarin het doode lichaam was, wordende hetzelve beroofd van al het goud, zilver en klederen, waarmede het versierd was, blijvende in de rouw kamer niets overig. Zijnen tijtel was CHRISTOPH BERNARD, *Bisshop van Munster, Administrator tot Corveij, Vorst des H. Roomschen Rijks en Heer van Borkulo.*

Zie AITZEMA. HURSTH *Teutsche Geschichte von het Jaar 1600 tot 1682.* SWINNAAS *Engelsche, Nederlandsche en Munstersche Krakeelen*, I, II en III. Deel. VALKENIER *Verward Europa.* SIJLVIVS *Vervolg op Aitzema, enz,*

CILLERSHOEK, ook wel Cilleshoek, of Sillershoek genaamd, een Hollandsch Dorp, onder de Heerlijkheid van Strijer en Zevenbergen : deze Ambachtsheerlijkheid behoort aan den Heere en Mr. Jan Wouter Valkenier, Heer van Bruchem, Weesmeester der Stad Amsteldam.

CIMBEREN
zeer oud volk,
ook wil men dat
zijn afgezakt,
van hun, die v
geschied is. De
migen afgeleid
Askenas, vader
zelfs tot Gomar
gen dat naderh
Kimber, gelijk
spraakverwarring
dit een bijnaam
had, zegt men,
schers veranderd
eerden en diende
zig met Sem
geleiden, daar z
spreidden, en d
in 't oosten, ne
klein en groot
van Japhet afkot
Slavoniers, Mos
sche, Engelsche
landers. Schoon
de naamen hunne
echter nog eenig
als uit Gomar, C
met dien naam in
eenigen van deze
rius ter neder get
Tartarijen, geno
deze Skijten hun
plaatsen verzorgd;
en CELTEN get
waards gekomen
voor vast, dat het

CIMBEREN, *Cimbren*, *Kambren*, of *Kimbren* genaamd, een zeer oud volk, afkomstig zo men wil uit de Aziatische Skijten, ook wil men dat deze met de *Celten* en *Chamaven* naar deze Landen zijn afgezakt, schoon wij ons liever bepaalen tot de gedachten van hun, die willen dat hunne komste herwaards lang te vooren geschied is. De naamsoorsprong der *Cimberen* wordt door sommigen afgeleid van *Cambrivius*, zijnde een zoons zoon van *Askenas*, vader der *Celten*: anderen klimmen hooger op, en zelfs tot *Gomar*, kleinzoon van *Noach*, wiens naam zij zeggen dat naderhand veranderd zou zijn in *Comer*, *Comber*, of *Kimber*, gelijk ook die, zo zij meenen van *Askenas*, na de spraakverwarring te *Babel* veranderd zou zijn in *Celtae*, of dat dit een bijnaam van hem zou geweest zijn. Deze *Askenas* had, zegt men, eenen zoon *Tuiste*, wiens naam door de Duitschers veranderd is in *Tuitco*, *Teutzo*, die zij als een godheid eerden en dienden: de nakomelingen van vader *Noach* hebben zig met *Sem* naar 't zuiden, oosten en zuidwesten laten geleiden, daar zij, die *Cham* volgden, zig in het zuiden verspreidden, en de Japhetiten, hebben buiten hunne verspreiding in 't oosten, noorden en noordwesten, een klein gedeelte van klein en groot *Asia*, en gantsch *Europa* bewoond: dus zouden van *Japhet* afkomstig zijn de *Persaanen*, *Grieken*, *Romeinen*, *Slaveniers*, *Moscoviters*, *Polakken*, *Zweeden*, *Deenen*, *Duitsche*, *Engelschen*, *Franschen*, *Spaanschen* en ook de *Nederlanders*. Schoon nu deze Koningrijken, Landen en Volken, de naamen hunner eerste stichters verloren hebben, zijn 'er echter nog eenigen bij welken men 'er overblijfsels van vindt, zo als uit *Gomar*, *Cimber* en *Cimberen* beweezen wordt, die nog met dien naam in *Jutland*, *Ditmarsen* en *Holstein* bekend zijn: eenigen van dezen hebben zig ook bij den *Bosphorus Cimmerius* ter neder geslagen, zijnde hun rijk met dat der *Skijten*, nu *Tartarijen*, genoeg door de geheele wereld bekend, hebbende deze *Skijten* hunne afstammelingen zig in *Europa* nieuwe woonplaatsen verzorgd; men zie wat hiervoor op de Art. CAUCHEN en CELTEN gezegd is: de tijd wanneer de *Cimberen* herwaards gekomen zijn, is geheel onzeker, echter houdt men voor vast, dat het al meer dan eenige eeuwen vóór de geboorte

van

gelukkig
gen door
n oog-
zijne on-
ticht, om
en, waar
dende de
geblaazen
ooven en
schatten,
van zijn
t hege-
erfpilde,
den. In
lood alle
Septem-
rijks was
het huis
zelfs de
elze be-
versterd
tel was
ator tot
vriule.
t Jaar
mdsche
VAL.
p Ait-
gek ge-
id van
behoort
n Brv

CIM-

van 's werelds Heiland geweest is: de eerstbekende optogt dezer volken, naar *Italiën*, wordt gesteld gefchied te zijn, ten tijde als *Tarquinius Prifus*, Roomsch Burgemeester was, zijnde dit het 613 jaar vóór CHRISTUS geboorte: de togt gefchiedde onder geleide van *Bellovesus* en *Segovesus*, die zusters zoonen van *Ambigarus*, Koningen of Veldoversten der *Celten* waren. *Bellovesus* zettede zig op het eerste onbewoonde land neder, tegen over het hoog gebergte van *Toscaanen*, terwijl *Segovesus* zig aan den *Opper- en Neder-Rhijn* plaatste, bewoonende met de zijnen de velden en boschen, daarvan zij eerst den naam van *Veldgen* of *Veldbewoonders* kreegen, die naderhand in *Belgen* en *Belgica* veranderd is; een zaak niet ongewoon bij de *Grieken* en *Duitschers*, bij welken meermaals de B. en V. voor en door elkander gebruikt werden: na het verflaan der *Toscaanen*, over het gedachte gebergte, en hunne heerschappije, verlieden nog wel honderd jaaren, eer dat zij met een heir van 300,000 mannen, behalven de vrouwen en kinderen, onder hunnen Veldheer *Brinnus*, naar *Pannonien* langs *Illjricum* optrokken, brengende zelfs de Romeinen binnen hunnen hoofdstad niet alleenlijk in schrik en vreeze, maar plonderden dezelve, en doodden al wat 'er binnen was, waarvan men in de Romeinsche Historien omstandiger verhaal vinden kan.

De *Cimberen*, *Celten*, enz. hadden zig nu reeds lang in het *Oud Batavia* onthouden, toen ze niet alleenlijk zeer vermenigvuldigde, waardoor de landpaalen hen te eng werden, maar bovendien werden zij zeer bezwaard en benaauwd, door geweldige overstromingen, dus zij gedwongen waren, om meer ruimte te bekomen, zig te verdeelen: het grootste aantal trok op naar *Italie*, om daar den meester te speelen, dan zij werden zo onzacht ontvangen, dat 'er in een gevecht met den Romeinschen Veldheer *C. Marius*, wel 120,000 van hun sneuvelden, en 60,000 gevangen bleeven: bijna 6000 weerbaare mannen waren in het *Oud Batavia* te rug gebleeven, die naderhand eenige van de hunnen in gezantschap aan *Augustus* zonden; de min kundige Lezer dient bij deze gewaarschouwd te worden, dat, wanneer latere Schrijvers, van de *Cimberen* spreekende, hun nu en dan *Callien* noemen, zij geen misflag daarmede begaan, want

want ook de *Gal*
zijn, als hebben
van hun zig in

De *Cimberen*
van aart, onve
hunne kleederen
meest alle van ee
Koning *Teutoboc*
boven gemeld,
krachten was,
phen witteek: i
heid gezien, die
toonden nadat zi
geen minder mo
mannen in den v
wilden overgeeve
ter behoudenisfe
sloeg het beiden
en geene kans
vlechten, waara
ren, om die gee
wordt hadden; o
ter bewaaringe de
den der overwin

Dat deze ontz
naar *Thuringen* e
bleeven is, meldt
dachten der *Cim*
de rivier *Kinhei*
echter veele aan
dit gevoelen ree
zijnde, laten wi
het Art. *KINHEIM*
is het, dat de ov
Jutland moet ge
zelve aldaar in e
deze volken. L.

want ook de *Gallien* uit de *Cimberen* of *Skijten* oorspronkelijk zijn, als hebbende bij de bovengemelde overtocht, een groot deel van hun zig in *Gallien* nedergezet.

De *Cimberen* worden beschreeven als gantsch woest en wild van aart, onvertzaagd, den dood niet vreezende, schikkende hunne kleederen met opzet om schrik te veroorzaaken; zijnde meest alle van een lange gestalte. *L. Florus* verhaalt, dat de Koning *Teutobochus* (door *Marius*, na dien zo fellen slag, boven gemeld, mede gevangen zijnde,) van ongemeene krachten was, en dat hij door zijne lengte boven de *Trophen* uitkeek: in hunne vrouwen zelfs werd eene standvastigheid gezien, die verzeld was met een woeste stoutheid, welke zij toonden nadat zij overwonnen waren; het kostte den *Romeinen* geen minder moeite om haar te overwinnen dan om op haare mannen in den veldslag te triumpheeren, begeerende, eer zij zig wilden overgeeven, eeuwige vrijheid, of aan de Afgodinne *Vesta*, ter behoudenisfe haarer eere, geschonken te worden: *Marius* sloeg het beiden af; zij, na zig langen tijd verweerd te hebben, en geene kans meer ziende, maakten stroppen van haare hair vlechten, waaraan zij zig ophingen, na zij altoorens haare kinderen, om die geen slaaven der *Romeinen* te doen worden, verworgd hadden; of de eene stak de andere met zwaarden dood, ter bewaaringe der kuischheid, en om niet levendig in de handen der overwinnaaren te vallen.

Dat deze ontzachlijke natie der *Cimberen*, door *Gelderland* naar *Thuringen* en hooger opgetrokken, aldaar een langen tijd gebleeven is, meldt ons *S. van Leeuwen*: ook zegt hij dat de gedachten der *Cimberen* in *Holland* bewaard is, in den naam van de rivier *Kinheim*, of bij de *Kennemers*, op welk gezegde echter veele aanmerkingen zouden kunnen gemaakt worden, dit gevoelen reeds door anderen genoegzaam tegengesproken zijnde, laten wij het voor het tegenwoordige daar, also op het Art. *KINHEIM* enz., zulks van zelve zal volgen. Zekerer is het, dat de overblijfselen van den naam van *Cimberen*, in *Jutland* moet gezocht worden, want ten klaarsten vindt men denzelve aldaar in eene overgrootte menigte van grasplaatfen van deze volken. Laat ons zien wat van de

CIMBERSCHE VLOED gezegd wordt: algemeen word dezelve omschreeven als eene zeer vreeslijke overstrooming; welke ook in deze en andere landen veele boomen en bosschen langs de zee-kusten heeft nedergeveld. Men vindt Schrijvers die van twee onderscheidene, bijna even zwaare water-vloeden gewag maaken, de eerste omtrent 350, en de tweede bijna 140 jaaren voor CHRISTUS geboorte: anderen houden deze voor een en dezelfde, meenende dat de misgreep door een van deze begaan, alleenlijk in de tijdrekening schuilt, zo als wij mede gelooven; dan, om reden dat de vloed in den tijd toen de *Cimberen* meest berucht waren, voorviel, heeft men daaraan den naam van de *Cimbersche Vloed* gegeven: *Schotanus*, geen van de minste Schrijvers, zegt: *Dat 'er een ver-vaarlijke storm, en zeer schrikkelijke Watervloed* (Cluverius, die onder al zijne nuttige beschrijvingen en verhaalen veel mislagen begaan heeft, rekent 350 jaaren voor CHRISTUS) langs alle de zee-kusten van Duitschland zou ontstaan zijn: de oudste daar men buiten de algemeene Zondvloed in de Historien van leest, dat die waarschijnlijk al de tegenwoordige Eilanden en de Friesche kust van het vaste land heeft afgescheurt, en veele binnelandsche Meiren van de monden der Rivieren gemaakt heeft, die te vooren met of door enge gaten in zee vielen. Het bedijken was toen nog onbekend, en het opwerpen van Terpen of Heuveltjes van aarde, van weinig belang, om de kracht des waters te sluiten en zig te redden: waaruit hij vervolgens het besluit maakt, dat de *Cimberen* en *Teutonen*, zo wel uit de Batavische als bijgelegene Friesche zee-kusten, genoodzaakt waren, volgens hunne gewoonte, met zak en pak te verhuizen, en op de wijze der *Tartaaren* een ander verblijf te zoeken, trekkende door *Germanië*, *Gallië* en *Italië*, tot dat zij eindelijk, gelijk hiervoor verhaald is, door *C. Marius* verslagen zijn geworden. De beroemde Romeinsche Historieschrijver *Lucius Florus* stelt dezen watervloed voorgevallen te zijn 147 jaar vóór onze tijdrekening; anderen na hem bepalen dezelve 120 jaaren vóór dat tijdperk, en uit het geen wij met zekerheid van de eerste bevolking dezer Landen, door de *Catten*, naderhand *Bata-*
vle-

vieren genaamd, dezelve tuschen telling der Christen is, dat deze stormwind uit dien storm een o waarvan 'er nog van, of met deze oorzaak zijn, is Historiëele geen g stilzwijgen voorbij Nederlanden bett daarvan gezegd is.

Zie OUDENH
anderen

CIRARIA FR
rum geoordeeld,
't Land rondsom
zijn giffbrief van
schen de *Emese* (Z
sche landschap in d
de rechtbanken, in
verdeeling gemaak
van *Ludgerus*, na
deelen, als: I.) H
de Schrijver van 't
langs de slinkeroev
de *Lauwers* en G
Fivelga (*Feyelingo*)
(*Reiderlant*). en
dat van dit laatste
Eemland geplaatst;
tuschen de *Aa* en c
llen onder die landf
tijde van de *Otto's*
mer groot *Coo*, of C
IX. DEEL.

vieren genaamd, weeten, zou men kunnen vaststellen, dat dezelve tusfchen de 120 en 140 jaaren vóór de gewoone jaartelling der Christenen gebeurd moest zijn: het algemeene gevoelen is, dat deze geduchte watervloed, door een schrikbaarenden stormwind uit den noordwesten, veroorzaakt is, en dat door dien storm een ontelbaare menigte boomen zijn nedergeveld, waarvan 'er nog veelen in de Veengronden gevonden worden: dan, of met dezen storm en watervloed de Veengronden veroorzaakt zijn, is een twiststuk onder de Geleerden, dat met het Historiëele geen gemeenschap heeft, en daarom door ons met stilzwijgen voorbijgegaan wordt. Wat de *Boomstorting* in de *Nederlanden* betreft, men zie wat reeds op 't Art. *BOOMEN* daarvan gezegd is.

Zie OUDENHOVEN *Cimbersche Oudheden*. GUBERLET en anderen van de *Watervloeden*.

CIRARIA FRISIA. Aldus heeft de Abt *Minco van Weerum* geoordeeld, dat de Latijnsche naam zou kunnen zijn van 't Land rondsom Groningen, dat Keizer *Hendrik de Derde* in zijnen giftbrief van het jaar 1040 noemt, gelegen te zijn tusfchen de *Emese* (*Eems*) en de *Laveke* (*Lauwers*), welk gantsche landschap in de oudste tijden verdeeld was, ten aanzien van de rechtbanken, in kleine landschapjes, waarvan eene andere verdeling gemaakt is, ten aanzien van het kerklijke, ten tijde van *Ludgerus*, na het einde van de agtste eeuw, en wel in zes deelen, als: I.) *Hugemercha*, onder welken naam *Alfridus*, de Schrijver van 't leven van *Ludgerus*, begrijpt, alles wat 'er langs de flinkeroever van de *Unfingis* (*Hunse*) ligt, tusfchen de *Lauwers* en Groningen. II.) *Hunusga* (*Hunfingo*). III.) *Fivelga* (*Favelingo*). IV.) *Emisga* (*Oldampt*). V.) *Redentha* (*Reiderlant*). en VI.) het Eiland *Bent*: het kleine gedeelte dat van dit laatste nog overig is, wordt hedendaagsch onder *Eemland* geplaatst; zo ook een gedeelte van *Reiderlant*, dat tusfchen de *Aa* en den *Eem* ligt, zijnde de voorgemelde deelen allen onder die landschappen gebleeven: met *Favelingo* zijn, ten tijde van de *Otto's*, de geheel kleine gemeentens onder een zeer groot *Goo*, of Graaffchap bijééngetrokken: *Hunfingo* heeft

de zijnen eerst in twee Graaffschappen verdeeld, die ook naderhand zamengetrokken zijn: de vier kleine Dorpen, en 't geen verder aan den zuidkant van de *Hunse* ligt, heeft dezelve al voor langen tijd onder zig betrokken, hoewel zij door geene bijzonder verband vereenigd zijn; ja zelfs die, welken dikwijls aan anderen dan aan die van *Groningen, Hunsingo, Fivelingo* en *Reiderland* verknocht geweest zijn: ook is het klaar dat de *Miduchers* en *Hugemerchers* (1361) onder *Hunsingo* zijn gerekend geweest, daar ze naderhand ook nog tot *Langewold* of *Vredewold* behoord hebben: gelijk mede de vereeniging van het westerdeel tot een *Goo* naderhand geschied is, zo is ook nog laater dat *Goo*, of *Kwartier*, met de twee anderen vereenigd; met die, welken nu zamen met den naam van *Ommelanden* bekend zijn. Dan, dit alles is niet geschied, dan na dat de gemeene vrijplaats van *Groningen*, die toen den naam van de *Hoofdmannen-Kamer* had, met gemeene toestemming was opgericht: wat 'er verder tuschen de *Eems* en *Lauwers* overig was, heeft de Stad door een zachtmoedig bestuur zamengebragt en onder zig getrokken.

Zie ALTING *Not. Germ. Inf.* P. 11. pag. 37.

CITTEERS, (*van*) door *Smallegangen* in zijne *Chronijk van Zeeland*, p. 488. onder den aanzienlijken geslachte van *Zeeland* geteld, uit het welke verscheidene voornaame Staatsmannen zijn voordgekomen, en waarvan de nakomelingen als nog de eerste en aanzienlijkste amptsbedieningen bekleeden: onder die allen munte uit

CITTEERS, (*Arnout van*) Rechtsgeleerde, zoon van Heer *Arnout van Citters*, Heer van *Capinge* enz. en van Vrouwe *Anna van der Stringe*, geboren den tienden December des jaars zestien honderd drie-en-dertig: zijne studiën volbragt, en zig eenigen tijd in de praktijk geoefend hebbende, was het eerste ampt dat hij bekleedde een Raadsheers plaats in den Hoo-gen Raad van *Vlaanderen*, waartoe zijn Ed. den 29sten December des jaars zestien honderd zeven-en-zestig werd aangesteld: als ook in de maand van September zestien honderd een-en-

ze.

zeventig tot Se
jaaren daarna w
natie der Heere
van den Hove
zienlijkste waar
zestien honderd
grooter luister v
den tijd, volg
11den April des
Engeland, alwa
en dat wel in een
van Koning Kar
in de gevaarlijk
zestien honderd
Vereenigde Ned
Ambassadeur naa
maand Mei (1696
van dat jaar, no
bereikende bijna
ze bekwaame S
eerst met *Christi*
uit welke beide
als onder anderen
dant op Sas van
bekleeden van v
fionaris van Zeel
Raad, verscheid
hebber der O. J.
het jaar zeventie
van President Bur
wel ten tijde toet
Prinse van *Oranje*
de van zijn Wel
de stad betrof, ten
daar met zulk een
men zig niet ontz
ten vliegen, waar

zeventig tot Secretaris van de Hoofdstad van *Zeeland*; drie jaaren daarna werd hij, door *Willem den Derden*, uit de nominatie der Heeren Staaten van *Zeeland*, verkozen tot Raadsheer van den Hove Provinciaal; dus van trap tot trap tot de aanzienlijkste waardigheden opklimmende, werd hij in den jaare zestien honderd tagtig Raadsheer in den Hoogen Raad, en tot grooter luister voor zijn persoon en geslacht, omtrent dien zelfden tijd, volgens Resolutie der Staaten Generaal van den 11den April des laatstgemelden jaars, Ambassadeur aan het Hof van *Engeland*, alwaar zijn Ed. den tijd van veertien jaaren verbleef, en dat wel in een' tijd waarin *Groot-Brittanje* onder de regeering van Koning *Karel, Jacob den Tweeden* en *Willem den Derden*, in de gevaarlijkste en neteligste omstandigheden was. In 't jaar zestien honderd vier-en-negentig werd hij door de Staaten der *Vereenigde Nederlanden* verzocht, zig als Extra-Ordinaris Ambassadeur naar *Spanje* te begeeven, alwaar hij dan in de maand Mei (1696) aanlandde; hij overleed 'er den 12den October van dat jaar, nog vóór hij zijne openbaare intrede gedaan had; bereikende bijna den ouderdom van drie-en-zestig jaaren: deze bekwaame Staatsman was tweemaal getrouwd geweest, eerst met *Christina de Braauw*, en daarna met *Josina Parduin*, uit welke beide huwelijken hem eenige kinderen geboren zijn, als onder anderen *Arnoud van Citters*, Colonel en Commandant op *Sas van Gend*, *Mr. Caspar van Citters*, die na het bekleeden van verscheidene aanzienlijke ampten, als Raadpensionaris van *Zeeland* overleden is, en *Mr. Willem van Citters*, Raad, verscheidene maale Burgemeester van *Zeeland*, Bewindhebber der *O. J. Maatschappij*, enz.: welke laatstgemelde in het jaar zeventien honderd zeven-en-veertig, de waardigheid van President Burgemeester te *Middelburg* bekleedde, en dat wel ten tijde toen de gemeente de Regeering aldaar dwong den *Prinse van Oranje* tot Stadhouder te doen uitroepen, begeerende van zijn Wel Ed. dat het, ten minsten voor zo verre het de stad betrof, terstond geschieden moest: de dwang ging aldaar met zulk een onbetaamelijke drift en woede verzeld, dat men zig niet ontzag, eenige mesfen door de vergadering te laten vliegen, waardoor de oproetigen dan ook hunnen wil ver-

kreegen. Van de opgedragene post, om benevens andere Heeren, Zijne Hoogheid den Heere Prinse van zijn verheffing tot Stadhouder enz. van *Zeeland*, kennis te geeven, verschoonde de Burgemeesters *Willem van Citters* en *Joan Louis Verelst* zig om gewigtige redenen: dus werden in de plaats van deze beide Heeren, daartoe onder anderen benoemd, de Heere *Jacob de Citters* en de Graaf van *Flodorp Wartensleben*, die dan ook kort daarna uit *Zeeland* naar *Friesland* vertrokken. Wij vleijen ons met den tijd meerdere bijzonderheden zo van 't geslacht als van de verrichtingen der *van Citters* magtig te zullen worden, om ze den Lezer medetedeelen.

CIVILIS. (*Claudius*) Deze doorluchtige Batavier, zo uit hoofde van zijne geboorte, als door zijne bekwaamheden en dapperheid, boven alle zijne tijdgenooten uitmuntende, stond, na langen tijd de Romeinen ten dienst geweest te zijn, alle sfinaad en hoon gedraagen, en zijnen broeder door hun omgebragt gezien te hebben, ten tijde van *Vitellius* en *Vespasianus* tegen hen op, en werd hun even zo gevaarlijk een vijand, als hij bevoorens een dapper held voor hen geweest was. Na dat het vuur van oneenigheid, tusfchen *Vitellus* en *Vespasianus* voornoemd, langen tijd gefmeuld had, en nu eindelijk in een fellen brand uitgeborften was, namen (volgens het zeggen van *Tacitus*) de Batavieren, ten dien tijde door de gierigheid der Romeinsche Wervers elendig gefolterd en in hunne vrijheid verkracht, de gelegenheid waar, om onder *Civilis* de wapenen tegen hun optevatten: deze held, die brandende van wraake was, had onder schijn van gastmaal, de voornaamste Batavieren in het zogenaamde *Heilig Bosch* bijéén doen komen, en toen hij hun door den drank verhit zag, verhief hij hunne dapperheid, en stelde daar tegenover het haatelijke van het jok der slavernije, dat hun door de Romeinen opgelegd werd, doende met een manlijke stem en achtbaarheid eene redenvoering, waaruit de Ridder *Hoofd* dit aaneengefchakeld verhaal gemaakt heeft:

„ *Julius Paulus*, en *Claudius Civilis*, van een Koninglijke flam, gingen de rest der Batavieren verre te boven. *Julius*, *Civilis* broeder, is van *Fontejus Capito*, onder valsche betich-

tin-

tingen van wede
 zenn gekluister
 woord, en van
 raakt onder W
 de; waaruit ha
 meinen gerezen
 gros der Batavi
 Hannibal te z
 oog in den krij
 der Romeinen t
 en ijverde in sch
 zekere brieven v
 bij hem bevoler
 afstewenden, e
 keurbenden te r
 perfoon daartoe
 en zorgte voor d
 zo den oorlog t
 gefmeed hebbene
 verborg zijne oo
 men, waartoe he
 , Onze broeder
 gelsiept, de oud
 zwaar losgeld, h
 de jeugd word t
 Rome gezonden.
 „ *Civilis* de ve
 van de natie, in
 zelve meer aantef
 , Waar is de gr
 met ons als vrije
 delhouder, dan ve
 levert de gepreste
 mannen, die, als hu
 vervangen worden
 de nitkeur voor ha
 ers, en de broeder

tingen van wederspanningheid, ter dood gebragt, *Civilis* in ketenen gekluistert, onder de regeering van *Nero* naar *Rome* gevoerd, en van *Galba* vrijgesproken, en in dat zelve gevaar geraakt onder *Vitellius*, wyl het heir hem toen ter straffe vorderde; waaruit haat en vervolgenheid, en alle onheilen voor de Romeinen gerezen zijn: *Civilis* schranderder van geest, dan het gros der Batavieren, beroemde zig een tweede *Sertorius* en *Hannibal* te zijn, hebbende even als die Helden, zijn ééne oog in den krijg verlooren; hij, om zig geen openbaar vijand der Romeinen te toonen, toonde zig de vriend van *Vespasiaan*, en ijverde in schijn voor de partij die hem aanhing: zijnde door zekere brieven van *Antonius Primus* aan hem gezonden, waarbij hem bevolen werd, de hulptroupen bij *Vitellius* ontboden, afstewenden, en onder schijn des Germanischen oproers, de keurbenden te rug te houden, en door *Hordeonius Flakkus* in perfoon daartoe vermaand, uit een genegenheid voor *Vitellius*, en zorge voor den staat, wiens vernietiging te wachten stond, zo den oorlog uitborst: *Civilis* het ontwerp van den oorlog gesmeed hebbende, en op niets dan op wraak bedacht zijnde, verborg zijne oogmerken, om dezelve tot rijpheid te doen komen, waartoe hem de kans op dat pas klaar scheen."

, Onze broederen, onze kinderen, worden' zegt hij, weggesleept, de oude en magteloozen tot den krijg, moeten met zwaar losgeld, hunne vrijheid van de woekeraars koopen, en de jeugd word tot het pleegen van onnatuurlijke zonden naar *Rome* gezonden.'

„ *Civilis* de voortreffelijkste des volks, en de voorbarigste van de natie, in drift gebracht hebbende, ging voort met dezelve meer aantestookken, zeggende: "

, Waar is de grond van het oude bondgenootschap, leeft men met ons als vrije of als slaaven? wanneer verschijnt 'er een Stehouder, dan verzeld met een hovaardig en lastig bevel? men levert de gepreste manschappen aan de Oversten en Honderdmannen, die, als hun bloed en geldorst verzaad zijn, door anderen vervangen worden, die zig weder op nieuw vetmesten. Dat de uitkeur voor handen was, waardoor de kinderen van de ouders, en de broeders, als voor't laatst van een gescheiden worden.

den ; dat de Romeinsche staat nooit zwakker was ; dat 'er in de winterlegeringen niets was, dan buit en oude lieden. Zij zouden slegts aan hunne oude dapperheid gedenken, en niet verschrikt zijn voor de naam der keurbenden. Zij hadden puik van ruiters en voetvolk. De Germaanen waren hunne bloedverwanten. Den Gallië hadden dezelfde geneigdheid. Den Romeinen was zelfs de oorlog niet onaangenaam, de uitslag, ja de uitslag daarvan zou op rekening van *Vitellius* gesteld worden; bleeven zij overwinnaars, dan behoefden zij niemand reukenschap te doen.'

„ Hij, geacht, geëerd en bemind zijnde, word met oplettendheid gehoord, en zijne redenen toegestemd; die toestemming met den eed bevestigd en met den voorouderlijken vloek bezegeld.”

Civilis zond daarop boden aan de Caninefaten, om hen mede tot de gemeenschap te trekken. „ Dat geslachte” vervolgt *Hooft* in zijne gadelooze vertaaling van *Tacitus*, „ bewoont een gedeelte van het eiland, en is de Batavieren gelijk, van afkomst, taal en manhaftigheid: in getal hun minder. Thans heeft hij (*Civilis*) door heimelijke boden aangelokt, de Brittannische hulptroepen en de vleugel der Batavieren, die, naar *Germanien* gezonden, zig te *Maguntinacum* ophielden. Onder de Caninefaten was eene genaamd *Brinio*, man van lompe stoutheid, echter in vermaardheid en afkomst uitstekende. Zijn vader had zig veel vijandelijkheid vervorderd, en het guichelspel, de *Caliguliansche* togt, ongestraft versmaad. Hij stond hun dan aan, zelfs in den naam van 't wederspannig huis, en werd op een schild gezet, na de wijze des volks op de schouderen gedragen, en tot Hoofdman verkooren.”

De Batavieren en Caninefaten, de wapenen dus onder de beide veldheeren hebbende aangenomen, ontboden daarop terstond de Friezen, en vielen onder het geleiden van *Brinio*, op twee winterlegeringen, aan den oever van de *Noordzee* in bezetting liggende, aan. Deze onverwacht overmeesterd hebbende, overvielen zij de sterkte *Roomburg*, plonderden die, en daarna de zoerelaars en kooplieden, maakende groote buit. De Romeinen, onmagtig zijnde zig op het Eiland te beschermen, staken

ken de sterkten
einde van 't
bijhebbende m
leger had. He
dan terstond c
breekt hij uit
regimenten, di
den: de Sold
zien, en of z
kracht, om de
derd en verove
de Romeinsche
zorgen rondzw
der burgten,
den, wyl zij
bende de zenu
ste Dorpen der
mannen met w
werken, berisp
ligt voor een
gelen, verlaar
ziende te verr
voor vijand der
en Caninefaten
gevecht ontstor
Tacitus zegt
met bedrog zijn
Oversten, dat z
hij met zijnen
dempen zou, z
te keeren: Dan
om dat de verif
Brinio niet, ma
-brekende de tek
kens uit, waar
zullende aangaa
benden, strekten

ken de sterkten in den brand, en begaven zig naar 't boven-
einde van 't zelve, onder het geleiden van *Aquilius*, wiens
bijhebbende magt, meer den naam dan de gelijkheid van een
leger had. Het verder verhaal van *Tacitus* zegt: „ de *Friezen*
dan terstond ontboden hebbende, dat een Overrijnsch volk is,
breekt hij uit den Oceaan, tot in de winterlegers van twee
regimenten, die de naaste waren om overvallen te kunnen wor-
den: de Soldaaten dien overval niet hebbende kunnen voor-
zien, en of zij die al voorzien hadden, het ontbrak hun aan
kracht, om dezelve te keeren. De legers dan werden geplon-
derd en veroverd; daarna randen zij de zoetelaars aan, als ook
de Romeinsche kooplieden, die als in vreden levende, zonder
zorgen rondzworven. Met een vlamden zij op het uitroeijen
der burgten, die door de Oversten der benden verbrand wer-
den, wijl zij niet te verdedigen waren: want *Vitellius*, heb-
bende de zenuw der regimenten weggevoerd, had uit de naa-
ste Dorpen der Nervien en Germaanen alleen een luijen hoop
mannen met wapenen. *Civilis*, die alles met list zocht te be-
werken, berispte kwansuis de Oversten, dat zij hunne sterktens
ligt voor een stroopende hoop, die hij wel dra zoude beteu-
gelen, verlaaten hadden. Dan eindelijk met list niet meer
ziende te verrichten, ligtte het masker af, en verklaarde zig
voor vijand der Romeinen, voerende de Friezen, Batavieren
en Caninesaten, tegen de Romeinen aan, waaruit een bloedig
gevecht ontstond.”

Tacitus zegt daarvan: *Civilis van gedachten zijnde, dat men
met bedrog zijnen gang zou kunnen gaan, berispte zelfs de
Oversten, dat zij de Blokhuzen verlaaten hadden, zeggende dat
hij met zijnen vleugel Batavieren, den oproer der Caninesaten
dempen zou, zij hadden maar elk weer naar hun winterleger
te keeren: Dan het bleek, dat 'er bedrog onder dien raad was,
om dat de verspreide benden ligter te dempen waren, dat ook
Brinio niet, maar Civilis, hun hoofdman in den oorlog was;
brekende de tekenen van de oogmerken der Germanen allengs-
kens uit, waardoor het opzet ras kenbaar werd. De strijd
zullende aangaan, schaart Civilis de Batavers en Friezen tot
benden, strekten de spits van de tegenzijde uit, tot niet verre*

van den Rhijnstroom, en wendde de schepen, die aldaar, na het verbranden der blokhuisen geland waren, tegen den vijand; men had nog niet lang gestreden, of het regiment der Tongeren bragt hunne veldtekenen tot *Civilis* over: de Romeinen hierdoor verbaasd, werden door bondgenooten en vijanden geslagen, bewijzende zij, die op de schepen waren, dezelfde ontrouw aan de Romeinen: een deel van de Roeijers uit Batavieren bestaanden, verhinderden als uit onkunde den dienst van het bootsvolk: dit morren eindelijk moede zijnde, kantten zij zig tegen de bevelhebbers, en worpen de achterstevens tegen den Batavischen oeyer aan, vermoordende toen de Stuurlieden en Honderdmannen, ja alle die hun tegenstand boden, tot dat de gantsche vloot, bestaande in vier-en-twintig schepen, aan *Civilis* geleverd werd: verder verhaalt *Tacitus*, dat *Cerialis*, naar *Nuits* en *Bon* vertrokken zijnde, om de legers, aldaar tot overwintering der keurbenden gelegd, te bezichtigen, te sloop wederkeerde, met verspreidene troepen en zorglooze wacht bezet vond; dat de Germaanen, door *Civilis* mede gaandegemaakt, zulks ontwaar wordende, hun deerlijk kwelden; dat zij op eenen zeer duisteren nacht, den stroom afkwamen, en zonder verhindering binnen geraakten: de eerste moord die zij pleegden, had de list te baat; want nadat zij de touwen der tenten afgesneden hadden, ontzielden zij allen die 'er onder bedekt lagen; een andere troep trok aan tot het vernielen der schepen: en gelijk zij in den eersten aanval zig stil gehouden hadden, zo maakten zij, om alles in schrik te stellen, hun gewoon krijgsgeschrei: de Romeinen dus met wonden overladen, gewekt zijnde, namen in angst hunne wapenen, en doorliepen de wegen met de klederen op den arm: de Hoofdman die, half slaapende, mede dus onzacht gewekt werd, werd alleenlijk door misverstand half naakt behouden, want het schip dat door den vlag kennelijk, het verblijf van *Cerialis* moest zijn, rukte zij weg, gisfende hem daarop te zullende vinden; dan hij had ten zijnen gelukke de nacht op een ander in ontucht doorgebragt, met *Claudia Satrata*, de vrouw van één der *Ubiën*: na dat de dag was doorgebroken, voeren de overwinnaars te rug met de hernomene schepen, en sleepten 't schip van *Cerialis* langs den *Lipstroom*, tot een geschenk voor *Velleda*, Na

Na deze over-
 ven voorzien
 strijd te wate
 „al wat 'er
 met een enk
 weldige krach
 ren 'er gewap
 beholpen zig
 penrokskens,
 zee, nam hij h
 giet.” De oo
 door dien schri
 ondericheppen.
 rustte daartegen
 fende in ervaren
 te van schepen
 gedreeven. Al
 werpgeweer ge
 week over der
 vijandelijk plun
 lieden ongeschon
 en het dikwils v
 het laag Eiland
 men 'er noch v
 de vlakke neerg
 verspreid.” Ve
 de keurbenden t
 getoond hadden,
 ook niet vreemd
 overgijfte gevolgt
 eerst door geheime
 en vergeeten en v
 vieren den vrede
 belegeringen waren
 logs *Civilis* in de
 de bestorming en
 sche legerplaats *Ve*

Na deze overwinning, waardoor *Civilis* zig mede van schepen voorzien zag, bekreep hem de lust, om ook eenen strijd te water te waagen. „Hij valt aan,” zegt *Tacitus*, „al wat 'er was van tweeriemige galleijen, en ook die met een enkele rij worden voordgedreeven, daar werd geweldige kracht met schuiten bijgevoegd: dertig of veertig waren 'er gewapend, als de Liburnische gewoon zijn, en tevens beholpen zig de genome schuiten, met weerschijnverwige wapenrokskens, niet oncierlijk voor zeilen. Ruimte als van een zee, nam hij hier toe, daar de Rhijn den stroom der Maaze aangiet.” De oorzaak van het toerusten der vloote was, om, door dien schrik, den toevoer, komende te water uit Gallië, te onderscheppen. *Cerialis*, meer uit verwondering dan uit vreeze, rustte daartegen een vloot uit, ongelijk in getal, maar overtreffende in ervarenheid van Roeijers, kunst van Stuurlieden, en grootte van schepen. Deze werd voor stroom, andere voor wind gedreeven. Alzoo voorbij vaarende, werden zij na proef van werpgeweer gescheiden. *Civilis*, zonder verder te komen, week over den Rhijn. *Cerialis*, het Eiland der Batavieren yijandelijk plunderende, liet de akkers en hoeven der Hoofdlieden ongeschonden. Als intuschen met de keer van den herfst, en het dikwils vallen van slagregen de overspoelende stroom het laag Eiland vervulde, en bijna tot een poel maakte, had men 'er noch vloot, noch toevoer, en het Roomsche leger in de vlakke neergeslagen, werd door de kracht des waters van een verspreid.” Verder zegt *Tacitus*, „dat *Civilis* afgaf, dat men de keurbenden toen dempen kon, en de Germaanen die zig wel getoond hadden, maar van hem misleid en omgezet waren, het was ook niet vreemd van waarheid, gemerkt weinige dagen daarna de overgifte gevolgt is.” *Vespasaan* deed door *Petillius Cerialis* eerst door geheime boden *Civilis* weeten, dat alles voorbij was, en vergeeten en vergeeven zou zijn; daarna deed hij de Batavieren den vrede aanbieden, na 'er verscheidene veldslagen en belegeringen waren voorgevallen, hebbende den kans des oorlogs *Civilis* in de beginnen wonder wel gediend, schoon hij in de bestorming en daarop volgende belegering van de Romeinsche legerplaats *Vetera*, manlijke tegenstand gevonden had: men

Idaar, met
den vijand:
het Tongeren
meinen hier-
lijanden gesla-
dezelide on-
s uit Batavie-
dienst van het
antten zij zig
ens tegen den
tuurlieden en
, tot dat de
en, aan Ci-
Cerialis, naar
laar tot over-
te scheep we-
wacht bezet
nidegemaakt,
dat zij op
, en zonder
lij pleegden,
tenen afge-
lekt lagen;
scheepen: en
hadden, zo
voon kniige-
n, gewekt
en de we-
, half slaa-
enlijk door
it door den
, rukte zij
hij had ten
vorgebragt,
en: na dit
te rug met
Cerialis langs
Na

zie het Art. der BATAVIËREN. Veele van zijne Bondgenoten, de overmagt der Romeinen ziende, vielen hem af, en zij die hem nog getrouw gebleeven waren, leenden het oor naar den vrede; de Batavieren zelven begonnen te morren, wijtende *Civilis* al het nadeel van den oorlog, ja dreigden hem zelfs omtebrengen. Hij hier van door zijne vrienden onderricht, stemde zelf tot de onderhandeling, waarop den dag en plaats tusfchen de twee Veldoverftens beraamd werd: de plaats werd gekoozen op eene afgebroken brug, over de *Nabalia* (*Zfel*), *Civilis* op het eene einde fttaande, begon met grooté deftigheid zijne reden tot *Cerialis* aldus: „ zo ik ” zeide hij „ bij uwen Stadhouders van *Vitellius* verdadigt werd, men waar noch mijne bedrijven, noch woorden geloof fchuldig; tusfchen ons was alles vijandfchap, van hem aangevangen, van mij voordgezet. Tegen *Vespafiaan* is mijne achting oud, en toen hij nog onderdaan was, werden wij vrienden en bondgenooten genaamd. Zo als aan *Antonius Primus* bekend is, door wiens brieven, ik tot den oorlog ontboden ben, op dat de Germanifche keurbenden en Gallifche jeugd, de Alpen niet overtogen. De wapenen waartoe *Antonius* in zijn afweezen *Hordeonius Flaccus* tegenwoordig vermaande, hebbe ik in *Germanien* doen wankelen, die *Mucianus* in *Syrië*, *Aponinus* en *Mæfie*, *Flavianus* in *Pannonie*.” Het overige daarvan is door het gemis van een groot deel der fchriften van *Tacitus* ons onbekend; dan uit zijn boekje van de *Zeden der Germanen*, en uit het verhaal van *Flavius Jofephus*, kan men genoegzaam opmaaken, dat de Batavieren en hunne bondgenooten, de aangebodene voorwaarden aangenomen hebben, en dat de vrede getroffen is; op welken grond de beroemde Nederduitsche Dichter *Frans van Steenwyk*, in de zestiende zang van *Claudius Civilis*, *Cerialis* de volgende woorden in den mond legt:

Toen d'eerfte Cezar, die al d'aarde weet te dwingen,
Gereed ftond Romes juk uw landaart op te dringen,
Erkende hij den Vorst, die stout hem weêrftand bood,
Uw Stamheer Kattenwala, als vrijen bondgenoot

Van

Van Rome, en eer
Uit achting voor
Uw naam eens Ce
Bevijs ik u, die
De zelfde uitmun
Als bondgenoot, a
En deze gunst wor
Vernieuw met m
Geen fchatting, p
Maar 't hulptal,
Voor 't eerlijk o
Tot Romes eer en
In zeven dagen z
De vrije landzaat
Het Roomsche Nove
Zij voor het rijk
Wij zullen, eer ti
De krijgsgevangen
Ontfang in deze p
's Lands vrijheid z
Zo lang uw vader
Door trouw, naar

Waar de Dicht

Ken, (zeft *Civilis*
In al ons volk, o h
Wij zijn bereid, z
Zo braaf de rijkste

Schoon men deze
wmerken, is het ee

*Van Rome, en eerde zelfs dien dappren staatsbehoeder,
 Uit achting voor de deugd van Romes vriend en broeder:
 Uit naam eens Cezars, die voor geen der Cezars zwicht,
 Bewijs ik u, die meer dan Kattenwald verricht,
 De zelfde uitmuntende eer, die 's eilands held voor dezen,
 Als bondgenoot, als vrind, als broeder, wierd bewezen,
 En deze gunst word ook uw vrinden toegestaan.*

*Vernieuw met mij 't verdrag, toen heuglijk aangegaan.
 Geen schatting, presing, of bezetting, zal men lijden;
 Maar 't hulptal, toen bepaald, in onze heiren strijden
 Voor 't eerlijk oorlogsloon: dus zij de vreë gegrond,
 Tot Romes eer en d' uwe op 't oude staatsverbond.
 In zeven dagen zal ik 't eiland gantsch verlaten:
 De vrije landzaat keer' den achtsten in zijn staten.
 Het Roomsche Novesium, zo ver van uw gewest,
 Zij voor het rijksgebied de naaste legervest.
 Wij zullen, eer ik keer van 't eiland met mijn benden,
 De krijgsgevangenen elkander wederzenden:
 Ontfang in deze plaats uw gade en zuster weër,
 's Lands vrijheid zij zo groot, zo roemrijk als welëer,
 Zo lang uw vaderlandsche en d' andre vrije helden,
 Door trouw, naar 't oud verbond, de Roomsche gunst vergelden.*

Waarop de Dichter *Civilis* dus doet antwoorden:

*Ken, (zegt *Civilis* nu,) in mij, in dezen grooten,
 In al ons volk, o held, 's rijks trouwe bondgenooten:
 Wij zijn bereid, zo ver men 't wettig eischt, voortaan
 Zo braaf de rijksëer, als de vrijheid, voor te staan.*

Schoon men deze redeneering, als die van een' dichter moet
 aanmerken, is het echter meer dan waarschijnlijk dat 'er der-
 ge-

gelijke zal plaats gehad hebben; ook is het zeker dat *Civilis*, zijne vrouw en zuster, die door de Keulenaars, na de schending van het verbond met *Civilis* aangegaan, op de ontrouwste wijze aan de Romeinen overgeleverd waren, weder te rug zal ontvangen hebben; en dat zij, welken door *Civilis*, aan die van *Keulen*, als borgens van het verbond, in handen gesteld waren, zullen ontslagen zijn: ook weet men zeker, dat de Batavieren met eere op het Eiland, door hen verlaaten, wedergekeerd, en in het voorgaande verbond met de Romeinen, als vrije volken hersteld, en op nieuw aangenomen zijn: *Tacitus* immers zegt, dat zij onder het tweede Burgermeesterschap van *Trajanus*, hunne oude eer en het merktken van het aloude bondverwantschap behielden: en in het vervolg toont hij klaar genoeg, dat zij na dien oorlog met geene schatting noch tollens bezwaart waren, maar bij hunne eigene vrijheid gebleven zijn, alleen met beding van het leveren van hulpbenden: wat 'er echter van *Civilis* of van zijne twee zoonen, na het eindigen van den oorlog geworden zij, is onzeker, vermits men na dien tijd den naam van dezen verdediger niet meer gemeld vindt.

CLAARUS-CAMPUS, *Clarus-Campus*, of *Klaarkamp*, was weleer een der vermaardste Abdijen in *Oostergo*, in de Grietenij *Dantumadeel*, een halve gemeene duitsche mijl van *Dokkum*: *Emmius* brengt het beginzel daarvan op het jaar elf honderd vijftig: *Emo* spreekt 'er op het jaar twaalf honderd en vier van, als van een klooster der *Cisterciensen*, waarvoor het in het perkamente boek van *Utrecht*, op het jaar twaalf honderd dertig, mede bekend stond: algemeen wordt dit voor een der oudste kloosters van *Friesland* gehouden, en is benevens de Abdije van *Mariëngaarde*, eene vruchtbaare moeder van verscheidene klooster geweest: de naam van *Claarus-Campus*, of *Klaarkamp*, heeft deze Abdij gedraagen naar *Clara*, die als weduwe de stichtster daarvan was, en die te *Rinsmageest* in eene loode tombe begraven is geworden. De eerste Abt, *Eyso* genaamd, werd de Monnikken van *Klaarkamp* toegezonden, uit de Abdij te *Riddershuizen*, een vervallen Stedeken bij

Brun-

Brunswijk: de twee weibroeder van *Teth Friesland*. In het j het zeggen van *Wokamp*, broeder *Woklooster*: veele jaars *Johan van Goch*; *Witting*, en als de *Agicola*, sichte *Worp van Tabor*, en zegt van die Abdij: righeid vermaard ge gang, en heeft daar gelijke Abdijen te s kennen, die daar u voor Nonnen, als *Sidrie* voor mannen: *ardus Klooster te A ters* in *Holland beho kamp*, die de eerste *Friesche Chronijk* van folio, zeer zindelijk 1 hoord hebbende, en v ling van *Bohnia*, e 71. van deze Abdij: lich Klooster van *Clanaditer* oerde hier in erste Abt geweest, see soo dat door dyen naam worde: dat echter de v gemaklijk en devoot ge ruschen de *Schieringer* stemmen, dat zij, de *Verkoopers* menigmaal waarom dan ook de *Mo* het zij dienende ter ve avon en-negentig, de